Allianssin asiantuntijalausunto tarkastusvaliokunnalle asiasta K 21/2022 vp Valtiontalouden tarkastusviraston vuosikertomus eduskunnalle 2022

Asia: K 21/2022 vp

Teemat: Opintotuki, yleinen asumistuki, koulutus

Suomen nuorisoalan kattojärjestö Allianssi ry edistää nuorten osallisuutta yhteiskunnassa sekä kouluttaa, palvelee ja tuo yhteen järjestöissä, kunnissa ja seurakunnissa työtä tai vapaaehtoistyötä tekevät nuorisoalan toimijat. Allianssin jäseninä on noin 140 nuorisojärjestöä ja muuta nuorisoalalla toimivaa yhteisöä - käytännössä kaikki Suomessa toimivat nuorisoalan järjestöt.

Suomen nuorisoalan kattojärjestö Allianssi ry kiittää mahdollisuudesta lausua ja tuoda esiin näkemyksensä viime vuosikymmenen opintotukiuudistuksista.

Opintotuen uudistaminen ei ole ollut kovin pitkäjänteistä, vaan uudistuksia on tehty keskenään erillisesti, kunkin hallituksen poliittisista ja taloudellisista lähtökohdista. Opintotuen jatkuva pistemäinen uudistaminen on ongelma, sillä käytännössä uudistuksia on jo monessa kohtaa valmisteltu ennen kuin edelliset uudistukset ovat ehtineet astua voimaan - tai ainakin ennen, kuin edellisten uudistusten vaikutuksia on ollut mahdollista tarkastella. Seurauksena opintotukijärjestelmän kokonaisuuden arviointi on jäänyt liian vähälle. Tarkastuskertomus on askel kohti kokonaiskuvan luomista ja kokonaisvaltaisempaa arviointia.

Opintotukijärjestelmän uudistusten tavoitteena on ollut turvata riittävä toimeentulo päätoimisille opiskelijoille ja edistää päätoimista opiskelua. Näin on haluttu lyhentää opintoaikoja sekä nopeuttaa opiskelijoiden siirtymistä työelämään.

Opintotukijärjestelmän arvioinnin rinnalle olisi tärkeää ottaa mukaan myös lukuisat 2010-luvulla tehdyt **koulutuspoliittiset uudistukset** kuten todistusvalinta, ensikertalaiskiintiöt ja

Suomen nuorisoalan kattojärjestö Allianssi ry
Allianssi-talo, Asemapäällikönkatu 1, 00520 Helsinki
nuorisoala.fi
info@nuorisoala.fi

oppilaitosten sisällä tapahtuneet muutokset. Vain näin voidaan arvioida, mikä merkitys opintotukijärjestelmällä ja sen uudistuksilla on lopulta ollut opiskelijoiden tilanteeseen eli esimerkiksi siihen, kuinka moni ylipäätään päätyy opiskelemaan, opiskelevatko opiskelijat päätoimisesti ja onnistuvatko he valmistumaan tavoiteajassa. Esimerkiksi suoritusaikojen lyhentyminen on tarkastuskertomuksessa laskettu opintotukijärjestelmän uudistusten ansioksi, vaikka voidaan olettaa, että myös koulutuspoliittisilla uudistuksilla ja painotuksilla on todennäköisesti ollut jokin merkitys kehitykseen.

Suomi on asettanut koulutuspoliittisessa selonteossa kunnianhimoisen tavoitteen nostaa koulutustasoa. Yli puolella nuorista tulisi tulevaisuudessa olla korkeakoulututkinto. Lokakuussa julkaistun tuoreen OECD:n Education at a Glance-raportin mukaan Suomen koulutustaso jäi kuitenkin nyt ensimmäistä kertaa alle OECD-maiden keskiarvon. Tilanteen korjaaminen vaatii toimia sekä koulutuspolitiikan että opiskelijoiden sosiaaliturvan saralla, eikä kumpikaan vain yksinään mahdollista koulutustason nostamista.

Opintolainasta yleisesti

Tarkastuksen kohteina olleilla opintotukiuudistuksilla pyrittiin myös lisäämään opintotuen täysimääräistä hyödyntämistä eli käytännössä opintolainan käyttöä. Opintovelallisten, keskimääräisen opintolainan ja keskimääräisen vuodessa nostetun lainan määrissä mitattuna tavoitteen voi tulkita toteutuneen, vaikkei uudistuksille asetettukaan numeerisia tavoitteita.

Allianssi haluaa nostaa esille, että tavoitteena opintolainan käytön lisääminen on kyseenalainen. Tavoitteena tulisi ensisijaisesti olla opiskelijaköyhyyden vähentäminen, ei nuorten velkaantuminen.

Tarkastuskertomuksen mukaan matala korkotaso on ollut 76 % opintolainaa nostaneille yksi syy lainan nostamiseen. Korot ovat kuitenkin nyt nousussa, ja tämä tulee vaikuttamaan myös opintovelallisiin. Suomen ylioppilaskuntien liitto SYL on ehdottanut opintolainan korkokattoa tai jonkun muun vastaavan korkosuojan säätämistä.

Suomen nuorisoalan kattojärjestö Allianssi ry
Allianssi-talo, Asemapäällikönkatu 1, 00520 Helsinki
nuorisoala.fi
info@nuorisoala.fi

Keskimääräiset opintolainat sekä koko opintolainakanta ovat kasvaneet merkittävästi sen jälkeen, kun opintotuesta tehtiin lainapainotteisempaa. Uhkana onkin, että yhä useammalla nuorella on työuransa alussa taakkanaan merkittävä, useamman kymmenen tuhannen euron laina, jonka korkokustannuksista on haastavaa selviytyä.

Ammattikouluopiskelijoihin tulisi kiinnittää erityistä huomiota

Tarkastuskertomuksen mukaan toisella asteella velallisten ja lainan määrä ovat selvästi korkeampia ammatillisissa oppilaitoksissa kuin lukioissa. Tähän on tietysti monia syitä, joista yksi on se, että ammattikoululaiset joutuvat useammin muuttamaan opintojen perässä.

Huolestuttavaa on se, että ammatillisissa oppilaitoksissa opiskelleilla oli yliedustus sekä takausvastuuvelallisissa että takausvelkamaksuissa läpi 2010-luvun. Heidän suhteellinen tilanteensa heikentyi edelleen vuoden 2017 jälkeen, jonka jälkeen maksuhäiriömerkinnät eivät ole enää estäneet opintolainan valtiontakausta. Tutkimusten perusteella ammattikouluopiskelijoilla on muita nuoria useammin maksuhäiriömerkintä. Ylipäätään heikommasta sosioekonomisesta tausta tulevilla nuorilla eli pienituloisten, toimeentulotukea saaneiden ja matalasti koulutettujen vanhempien lapsilla on muita selvästi enemmän maksuhäiriömerkintöjä aikuisuudessa.

Valmistuneiden opiskelijoiden työllisyys on vuoden päästä valmistumisesta ammatillisilla opiskelijoilla selvästi heikompaa korkeakoulutettuihin verrattuna. Uhkana on, että toisella asteella velkaantuneet eivät velan vuoksi hakeudu jatkokoulutukseen, jolla on laajoja vaikutuksia sekä yksilöön että yhteiskuntaan. **Onkin syytä kiinnittää ammattikouluopiskelijoihin ja heidän velkaantumiseensa erityistä huomiota.**

Tarkastuskertomuksen ulkopuolelta Allianssi haluaa nostaa esille, että toisen asteen opiskelijoiden opintotukea olisi kenties syytä tarkastella nyt uudestaan, koska oppivelvollisuutta on pidennetty. Tulisi siis laajemminkin pohtia, vaatiiko opintotukijärjestelmä muutoksia tilanteessa, jossa toisen asteen koulutuksen suorittaminen ei ole enää nuoren oma valinta, vaan yhteiskunta velvoittaa siihen.

Suomen nuorisoalan kattojärjestö Allianssi ry
Allianssi-talo, Asemapäällikönkatu 1, 00520 Helsinki
nuorisoala.fi
info@nuorisoala.fi

Opiskelijoiden siirto yleiseen asumistukeen

Opiskelijat siirrettiin yleisen asumistuen piiriin vuonna 2017. Kuten tarkastuskertomuksessa todetaan, uudistus maksoi ennakoitua enemmän, koska kustannusvaikutukset oli laskettu osin vanhentuneen tiedon pohjalta ja koska vaikutuksia opiskelijoiden asumispreferensseihin ei kyetty tarpeeksi ennakoimaan. Uudistuksen valmistelun ei siis voida sanoa onnistuneen kovin hyvin.

Koko yhteiskunnassamme yksinasumisen suosio on ollut voimakkaassa kasvussa: selkeästi ihmiset haluavat iästä riippumatta asua itsenäisesti aiempaa enemmän. Ei olisi pitänytkään olla yllätys, että myös opiskelijat halusivat asua enemmän yksin, kun asumistukijärjestelmään siirtyminen mahdollisti sen paremmin taloudellisesti. Erityisesti nuorimmat opiskelijat päätyivät aloittamaan opintonsa useammin omassa taloudessaan yhteisasumisen sijaan. Yleinen asumistuki on ruokakuntakohtainen, joten myös itse tukielementti kannustaa monessa tilanteessa ennemmin asumaan yksin. Asuinkumppanin suhteellisen pienetkin tulot leikkaavat jopa täysin tulottoman opiskelijan asumistukea.

Opiskelu ei ole nuoren elämässä pelkkä välivaihe vaan merkityksellinen osa elämää itsessään. On tärkeää, että myös opiskellessa on mahdollista asua suhteellisen laadukkaasti. Valtiontaloudellisista kustannuksista huolimatta Allianssi näkee opiskelijoiden siirron yleisen asumistuen piiriin positiivisena, sillä aiempi opintotuen asumislisä ei tasoltaan vastannut tosiasiallisia asumiskustannuksia. Yleisen asumistuen mukanaan tuomiin ruokakuntakohtaisuuden ongelmiin tulisi kuitenkin puuttua. Nuoret saattavat hyvin muuttaa yhteen esimerkiksi asuntopulan vuoksi eikä tarkoituksena ole välttämättä ollenkaan muodostaa yhteistaloutta. Asumistukea tuleekin tulevaisuudessa yksilökohtaistaa.

Tarkastuskertomuksessa nostetaan hyvin esille se, että yleisen asumistuen myötä opiskelijat joutuivat moninkertaisen tuloharkinnan piiriin ja kehotetaan selvittämään sen ja ruokakuntakohtaisuuden mahdollisia vaikutuksia opiskelijoiden työssäkäyntiin. Tämä on kannatettavaa ja tulisi tehdä osana sosiaaliturvauudistusta.

Opintotukijärjestelmän tulisi paremmin tukea nuorten toimeentuloa ja hyvinvointia

Tarkastuskertomuksessa nostetaan esiin, että vuosien **2009–2019 välillä niiden opiskelijoiden määrä, jotka kertoivat toimeentulovaikeuksien hidastavan heidän opintojaan kolminkertaistui**. On selkeää, että tilanne vaatii toimenpiteitä ja opiskelijoiden toimeentuloon tulee panostaa. Opintojen suorittaminen ripeästi ja menestyksekkäästi on entistäkin haastavampaa, jos rahat eivät riitä arjen peruskustannusten kattamiseen.

Tarkastuskertomuksessa esitetään, että opintotuen riittävyyttä tulisi jatkossa seurata esimerkkilaskelmien sijaan henkilötason aineistoilla. Samoin opiskelijoiden tulojen kehitystä olisi jatkossa aiheellista seurata henkilötason aineistoilla myös kotitaloustyypin ja alueen mukaan, sukupuolen, iän ja korkeakoulusektorin lisäksi. Allianssi näkee nämä ehdotukset erittäin kannatettavana, sillä näin tietopohja opiskelijoiden tosiasiallisesta tilanteesta parantuisi. Opiskelijat ovat laaja ihmisryhmä, johon alle mahtuu muun muassa niin vanhempiensa luona asuvia, itsenäistä elämäänsä aloittelevia nuoria, perheellisiä ja jo työuransa kunnolla aloittaneita hieman varttuneempia ihmisiä. Vain esimerkkilaskelmia ja keskiarvoja katsomalla ei tavoiteta tämän joukon moninaisia taloudellisia tilanteita.

Opintorahan matala taso saattaa myös olla osatekijänä sille, että nuoret eivät hakeudu koulutukseen. Opiskelu ja siitä seuraava köyhyys ei houkuta, sillä toimeentulotuki on merkittävästi korkeampi, samoin työmarkkinatuki. Myös matalapalkkaiset, ei koulutusta vaativat työt saattavat olla nuorelle merkittävästi taloudellisesti houkuttelevampia ainakin lyhyellä aikajänteellä. Olisi kuitenkin sekä nuorten itsensä että koko yhteiskunnan kannalta oleellista saada nuoret kouluttautumaan, sillä ilman koulutusta on enää vaikeaa pärjätä nykyisessä yhteiskunnassa, tulevaisuudesta puhumattakaan.

Lopuksi

Allianssi kannattaa sosiaaliturvakomiteassakin esillä ollutta **opintotuen kokonaisuudistusta**. Uudistuksessa tulisi asettaa tavoitteeksi se, että jatkossa opintotuki turvaisi opiskeluajan toimeentulon, sujuvan opiskelun ja opiskelijan hyvinvoinnin ja jaksamisen kannalta mielekkään opintopolun. Uudistusta varten täytyy kuitenkin olla aiempia uudistuksia kattavampi tietopohja ja selkeät tavoitteet uudistukselle.

Suomen nuorisoalan kattojärjestö Allianssi ry
Allianssi-talo, Asemapäällikönkatu 1, 00520 Helsinki
nuorisoala.fi
info@nuorisoala.fi

Allianssi kannattaa tarkastuskertomuksessakin ehdotettua tulevien uudistusten porrastamista niin, että uudistuksista olisi mahdollista saada parempaa arviointitietoa. Tämä edistäisi tietoon pohjautuvaa päätöksentekoa.

Opintorahaa tulee korottaa ja opintotuen lainapainotteisuutta on purettava. Tällä ei olisi vaikutuksia vain suoraan opiskelijoiden toimeentuloon, vaan se tulee nähdä myös yhtenä keinona nostaa Suomen koulutustasoa ja siten parantaa maan kilpailukykyä hieman pidemmällä aikavälillä.

Helsingissä 22.11.2022

Anna Laurila
Puheenjohtaja

Anna Munsterhjelm
Toiminnanjohtaja

Suomen nuorisoalan kattojärjestö Allianssi ry

Lisätiedot: Vaikuttamisen asiantuntija Titta Hiltunen,
titta.hiltunen@nuorisoala.fi, 044 748 6556

Suomen nuorisoalan kattojärjestö Allianssi ry
Allianssi-talo, Asemapäällikönkatu 1, 00520 Helsinki
nuorisoala.fi
info@nuorisoala.fi